

Fokozatos rendszer

Fiatalkorúak Japánban

Japánban az elítéltek kivizsgálásának és minősítésének rendkívül nagy jelentősége van. A bíróság „csak” a szabadságvesztés időtartamát határozza meg, a mi fogalmaink szerint büntetés-végrehajtási fokozatról nem rendelkezik. A fogvatartottak kivizsgálását követő minősítés határozza meg, hogy egy adott elítélt milyen típusú intézetbe kerül. A kivizsgálás során felhasználják az orvostudomány, a pszichológia, a szociológia és egyéb más tudományágak ismereteit és vizsgálati eljárásait. A minősítésnek két típusát használják. Az első az alapminősítés, amelyet a jogerős ítélet megszületését követő kivizsgálás eredményeként fogalmaznak meg. A másik típus az időszakonkénti, illetve krízishelyzet esetén egy azonnali újraminősítés. Ez tartalmazza az elmúlt időszakban kialakult személyiségbeli és egyéb lényeges változásokat. Minden büntetés-végrehajtási régióban van egy-egy kivizsgálási központ. Ezekben az intézetekben sok a jó szakember és a tárgyi felszereltség is kifogástalan.

A kivizsgálást követően kategóriákba, kategóriánként pedig egy vagy több alcsoportba sorolják be a fogvatartottakat. Nem, nemzetiség, a büntetési típus, életkor és az ítélet időtartama szerint külön csoportba sorolják a nő-

ket, azokat a külföldieket, akiknek a japán elítéltektől eltérő kezelése szükséges. Gyakorlatilag ez a nem ázsiaiakat jelenti. Azokat a fogvatartottakat, akiknek az ítélete nem tartalmaz munkakényszert.

Külön kategória a fiatalkorúak csoportja, ezen belül a 8 évnél hosszabb ítélettel rendelkezők és a fiatal felnőttek. (26 év alattiak.)

A fiatalkorúak számára négy különböző típusú intézetet alakítottak ki.

Alapfokú Képzési Iskola (Primary Juvenile Training School). Ide kerülnek a 14 évesnél idősebb, de általában 16 évesnél fiatalabb gyerekek, akiknek nincs különösebb szellemi vagy testi fogyatékoságuk.

Középfokú Képzési Iskola (Middle Juvenile Training School). Szintén a jelentős testi és szellemi fogyatékoság nélküli, de 16 és 20 év közötti fiatalok töltik a büntetésüket ezekben az intézetekben.

Speciális Képzési Iskola (Special Juvenile Training School). Olyan 16 és 23 év közötti visszaeső fiatalok elhelyezését oldják meg ebben a kategóriában, akiknek még nincs meghatározó mértékű szellemi vagy testi fogyatékoságuk.

A Fiatalkorúak Egészségügyi Intézete (Medical Juvenile Training Scho-

ol) a 14 és 26 év közötti szellemi és/vagy testi fogyatékos fiatalokorúakat fogadja be, ezenkívül fiatal felnőttek elhelyezésére szolgáló intézettípus.

Japánban napjainkban 54 fiatalokorúak intézete van. Többségükben egyszerű kettő vagy több iskolatípus is megtalálható. (Alapfokú 44 helyen, középfokú 54, speciális 22, míg egészségügyi típus 14 intézetben található.) A fiúkat és a lányokat külön intézetben helyezik el (9 leányintézet van). Külön kategóriát jelent a hosszú időtartamú kezelési programot és a rövid időtartamú kezelési programot végrehajtó intézettípus (ez utóbbihoz 13 intézet tartozik).

A fiatalokorúak esetében is igaz, hogy az intézetbe kerülést megelőzi egy rendkívül alapos kivizsgálás. Ennek helyszíne a *Fiatalokorúak Kivizsgáló Otthona*. Japánban jelenleg 53 ilyen intézet működik, közülük a legnagyobb a tokiói fiatalokorúak kivizsgáló intézete (Tokyo Juvenile Classification Home), amelynek befogadóképessége: 187 fiú és 25 lány. A kivizsgálás időtartama megszokott esetben két hét, de többször előfordul, hogy négy hétre van szükség a zárójelentés készítéséhez. Ez idő alatt vizsgálják a személyiséget, az intelligenciát, a szociális hátteret, az előélet fontosabb eseményeit, beleértve az elkövetett bűncselekmény(ek)e)t is. A 14 és 20 év közötti fiatalok részletekbe menő kivizsgálása és a további kezelési program megtervezése rendkívül időigényes és bonyolult feladat. Ezt azért fontos hangsú-

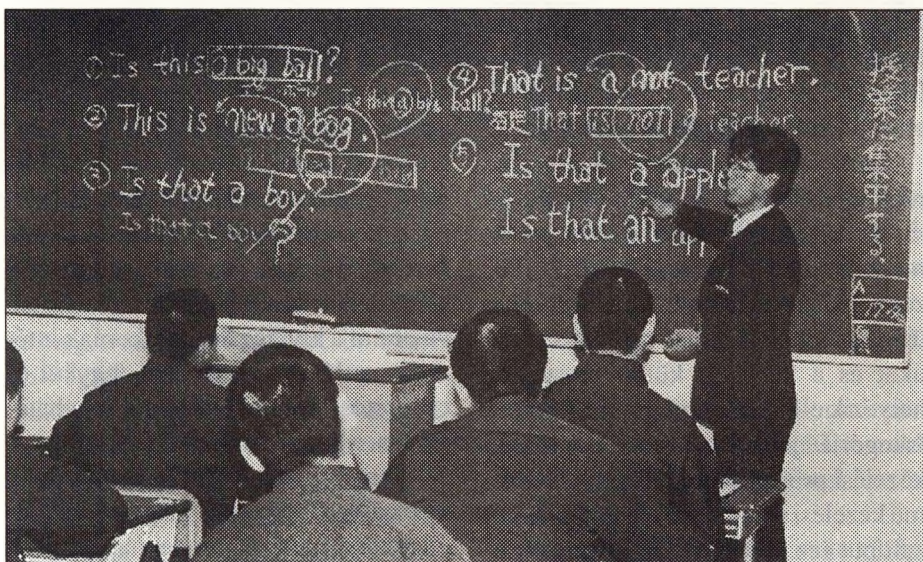
lyozni, mert tudatosan nem is vállalnak mást. Hivatalosan is megfogalmazták, hogy a „*kivizsgáló intézet nem szolgál sem a fiatal bűnelkövetők büntetésére, sem azok oktatására, képzésére.*” Kizárólagos feladata a beutaltak minél alaposabb megismerése, a Fiatalokorúak Bíróságának ellátása a döntéshez nélkülözhetetlen háttérinformációkkal, valamint a kivizsgált fiatalokorúak intézetbe utalásakor a további (egyéni és csoportos) kezelési program meghatározása, a konkrét intézet kijelölése.

Nemcsak tesztek és interjúkat használnak, hanem megfigyelik és elemzik a fiatalok mindennapos viselkedését, a társakhoz való viszonyát. Az intézetben az orvosok és az egészségügyi személyzet mellett húsz pszichológus dolgozik. Látogatásomkor 54 fő kivizsgálása zajlott.

A fiatalok formaruhát hordanak. Elhelyezésük rendkívül egyszerűen berendezett egyszemélyes szobákban történik. A környezet csendes, békés és világos, megnyugtató légkört áraszt. A fiúkat és a lányokat külön szárnyon helyezik el.

A fiatalok nem nézhetnek tévét, de este, takarodó előtt hallgathatják a központi rádiót. A kivizsgáló központ több területen is együttműködik a külvilággal. A környék középiskoláiba rendszeresen ellátogatnak a szakemberek, hogy találkozhassanak a diákokkal és különböző pszichológiai tesztek végessenek el. Ennek az a célja, hogy hozzásegítsék a tanárokat és a szülőket a fiatalok problémáinak könnyebb

Angol nyelvóra valamelyik japán intézetben

megértéséhez és az iskolai élet problémáinak feldolgozásához. A lakókörzettel kialakult együttműködés keretén belül kivizsgálják azokat a gyerekeket is, akik ugyan nem követtek el törvénybe ütköző cselekedeteket, de viselkedésüket valamilyen magatartási zavar jellemzi, illetve a személyiségük torzult.

Rövid program

Valamennyi alapfokú és középfokú képzési iskolában megtalálható ez a program. A résztvevők körét az olyan elsőbűntényes fiatalok közül választják ki, akiknél valószínűsíthető, hogy egy intenzív, rövid ideig tartó kezelési program is elegendő az eredményes rehabilitációhoz. Az általános rövid időtartamú kezelési program megvalósításához 4-5 hónap szükséges. A büntetés

tehát határozatlan időtartamú, de ebben az esetben nem haladhatja meg a 6 hónapot.

Ez idő alatt komolyan beszabályzott keretek között, nagy fegyelemben élnek a fiatalok, részt vesznek a különböző terápiás és egyéb nevelési programokban.

Speciális, rövid időtartamú programot is összeállítottak kifejezetten közlekedési bűncselekményt elkövetettek számára. Olyan fiatalok kerülnek ebbe a csoportba, akik gondatlanságból követtek el halálos kimenetelű vagy súlyos sérülést okozó közlekedési balesetet és azokat, akik cselekménye kapcsolatban van a közlekedési szabályok megsértésével.

Ez a program általában 2-3 hónap időtartamú, de nem haladhatja meg a 4 hónapot.

Hosszú program

A hosszú időtartamú kezelési programban azok a fiatalok vesznek részt, akiknél kimutatható egy relatív értelemben vett bűnözői életvezetés és akiknél az előzetes vizsgálatok során megállapították, hogy a reszocializálásuk nem oldható meg rövid idő alatt. Ez a típusú kezelési program is határozatlan időtartamú, de a hossza nem haladhatja meg a 2 évet.

A kezelési/nevelési program lényege, hogy felderítsék az adott fiatalok társadalomhoz való rossz viszonyulásának az okát, megváltoztassák ezt a fajta hozzáállásukat, valamint olyan képességeket alakítsanak ki, illetve erősítsenek fel, amellyel képesek törvénytisztelő módon és eredményesen élni. A konkrét program kialakításánál figyelembe veszik a fiatalok eltérő jellemét és fejlettségi szintjét. Mindvégig szem előtt tartják az egyéni problémákat és szükségleteket is.

A programok között találunk egyéni, csoportos, terápiás foglalkozásokat.

Külön kezelést kapnak a jelentős mértékben deviáns viselkedésűek, az antiszociális beállítottságúak és az alacsony intelligenciájúak. Szakmai képzést kapnak mindazok, akiknél a tanulást tartják a reszocializálás legcélravezetőbb módjának. A szakmai képzéshez viszonyítva elsőbbséget élvez – az egyébként kötelező érvényű – általános iskolai oktatás mindazok körében, akik nem fejezték még be az elemi iskolát. Két, erre a célra kijelölt intézetben az érdeklődők számára biztosítják a középiskolai oktatást is. Az értelmi fogyatékosokat – a fogyatékoság mértéke szerint – két csoportba osztják és így lehetőség nyílik a sajátosságoknak leginkább megfelelő oktatásra és képzésre. A fizikálisan sérült, illetve érzékszervi problémákkal küzdő fiatalok a felnőttekkel megegyező csoportosítás szerint kapják a kezelésüket.

A sportnak kitüntetett szerepet tulajdonítanak a fiatalok nevelésében. Nemcsak a fizikai állapot javítását szolgálják a gyakorlatok, de a szellemi kondíció növekedését is várják a rend-

A sportolás formái változatosak

szeres és irányított(!) testneveléstől és mozgástól. Feltétlenül meg kell jegyezni, hogy Japánban a sport és a testnevelés rendkívül fegyelmezett keretek között folyik. A civil, polgári iskolákban is mindennaposak a rendgyakorlatok, a zárt alakzatban végzett mozgássorok. A fegyelem mindenütt katonás, a formaruha a középiskolákiig bezárólag teljesen általános. A fiatalok intézeteiben a szociális létezés, az emberi kapcsolatrendszer, az alá- és fölrendeltség szerepeinek elsajátítása már régóta gyakorlat. Az öntevékenység és önrányítás keretei biztosítottak, azonban az e fogalmakkal kapcsolatos gyakorlat alapvetően eltér a hazaitól. Minden esetben felfedezhető a határozott és sokszor merev irányítás, a szinte állandó kontroll.

Fokozatosság

A fiatalok kezelése a progresszív fokozatos rendszerre épül. Három alapvető fokozatot állítottak fel. Az első és a második fokozat további két osztályra oszlik, egy alacsonyabbra és egy magasabbra. Minden újonnan befogadott fiatalok először a második fokozat alacsonyabb osztályába helyeznek el. Ez tehát a kiinduló, az alapszint. A fiatalok a viselkedésük függvényében innen léphetnek fokozatosan előre a magasabb osztályba. Arra is van lehetőség, hogy a rendkívüli fejlődést tanúsítók egyszerre két lépcsőfokot lépjenek előre.

Ez a rendszer az ellenkező irányba

is nyitott. Ha valaki rendszeresen megsérti a szabályokat, illetve képtelen az adott szint kívánalmainak eleget tenni, az alsóbb osztályba illetve szintre helyezik vissza. Szélsőséges esetben akár két vagy több osztállyal is visszaminősíthetik a különösen renitens fiatalokat.

A fogvatartottak mindennapi intézeten belüli magatartása határozza meg, hogy milyen ütemben és milyen irányba mozdul(hat)nak el a különböző szintek között. Havonta legalább egyszer minősítik az intézeti szakemberek a fiatalok elmúlt időszak alatt nyújtott magatartását és viselkedését, illetve döntenek az esetleges szint változtatásról. Természetesen a harmadik szinten részesülnek a fiatalok a legtöbb kedvezményben a szabadidős tevékenységben és az iskolai programokban egyaránt.

Szabadítás

Az általános gyakorlat az, hogy szabadulni a legfelsőbb osztályból lehet. Az intézet igazgatója a nevelési tanáccsal folytatott értékelés után teszi meg javaslatát a területi fiatalok bíróságának és előterjeszti mindazokat, akik szerinte alkalmasak a szabadon bocsátásra. Elsődleges indokként az szerepel, hogy a fiatalok viselkedése a tervezettnél megfelelően alakult, a fiatal felkészült a törvénytisztelő életvezetésre.

A bíróság megfelelő részlegének egyik szakembere aztán a helyszínen

A küzdősportok a jellemet is erősítik

dönt a szabadításról, illetve arról, hogy a szabadon bocsátást kötik-e valamilyen feltételhez. Ha egy fiatal betölti a 20. életévét, akkor általában automatikusan sor kerül a szabadítására. Ha azonban magatartása szélsőségesen antiszociális, úgy a bíróság több alkalommal is kitolhatja az intézetben tartás időtartamát, legfeljebb a 23. életév eléréséig. Az értelmi fogyatékosok esetében – lefolytatva az előbb leírt vizsgálatokat – a szabadítás legkésőbbi időpontja a 26. életév elérésének napja.

Feltétel nélküli szabadulásra akkor kerül sor, amikor a fogvatartott betöltötte a 20. életévét vagy letöltötte a bíróság által meghatározott büntetési időt, illetve ha valamilyen más ok miatt nem rendelték el a pártfogó felügyele-

tet. Az általános rövid tartamú kezelés átlagos ideje a feltételesen szabadulókénál körülbelül öt hónap, míg a „közlekedési” feltételesen szabadulók esetében három hónap körül mozog. Érdekes, hogy a hosszú időtartamú kezelésre ítélték esetében nincs meghatározó különbség a feltétellel és az anélkül szabadulók átlagos intézeti tartózkodása között. Mind a két kategória esetében ez az időmennyiség megközelíti az egy évet. Az általános és közlekedési rövid tartamú kezelés esetén 99-95%-ban alkalmazzák a feltételes szabadítást. Ez az érték 1988-ban az összes beutalt fiatalra számolva 82,8% volt.

Ruzsonyi Péter